

Łukasz Wojcieszak

Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej

Spór o Grzbiet Łomonosowa na tle rosyjskich dążeń o wpływy na obszarze Arktyki

Słowa kluczowe: Spór o Grzbiet Łomonosowa, Rosja, Arktyka

Wprowadzenie

Rosja, dążąc do przejęcia złóż surowców znajdujących się na Arktyce, od lat podejmuje starania o zaakcentowanie swojej dominacji i uznanie jej prawa do bieguna północnego. Obecnie pięć państw arktycznych: Kanada, USA, Dania (za sprawą Grenlandii), Norwegia i Rosja, spiera się o przynależność bogatej w surowce energetyczne Arktyki. Zainteresowanie Arktyką okazują również inne państwa, jak Chiny czy Indie, pragnące — podobnie jak Unia Europejska — zostać członkami Rady Arktycznej w randze stałych obserwatorów. Rosyjskie dążenia do podporządkowania Arktyki spowodowały wzrost obaw innych państw arktycznych co do możliwości przejęcia tego obszaru przez rosnące w militarną siłę regionalne mocarstwo. Zwiększanie potencjału militarnego w rejonie bieguna północnego (gdzie znajduje się Grzbiet Łomonosowa) oraz starania o pozyskanie znajdujących się tam bogactw naturalnych zdominowały politykę państw w odniesieniu do tego obszaru. Regionalni gracze mają również na uwadze zwiększony skutek ocieplenia klimatu dostęp do nowych szlaków morskich, a także przestrzeni powietrznej w rejonie Arktyki.

Celem artykułu jest przedstawienie znaczenia obszaru Arktyki w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej, ze szczególnym uwzględnieniem genezy i przebiegu sporu o dominację w rejonie bieguna północnego. Rosja traktuje Arktykę jako przedmiot ekspansji, a z uwagi na ekspansywne dążenia władz w Moskwie terytorium to może stać się kolejnym już zarzewiem poważnego sporu w sąsiedztwie tego państwa. Szczegółne znaczenie ma przy tym dominacja nad Grzbietem Łomonosowa, do którego prawa rości sobie Rosja, a także Dania i Kanada. Państwa te starają się dowieść, że Grzbiet Łomonosowa stanowi przedłużenie ich szelfów kontynentalnych. Istotna jest również próba odpowiedzi na pytanie, czy rywalizacja zainteresowanych państw na obszarze Arktyki powodowana jest głównie kwestiami militarno-strategicznymi, czy też w większym

stopniu mogą ją stymulować dążenia do przejścia znajdujących się tam bogactw naturalnych. Równie ważne jest też pytanie, czy pomiędzy Rosją i państwami dążącymi do rozciągnięcia swoich wpływów na Arktykę może w przewidywalnej przyszłości dojść do zaostrzenia sporu i wybuchu konfliktu.

Specyfika Arktyki

Szersze zainteresowanie Arktyką pojawiło się dopiero w okresie II wojny światowej, dziś jednak do wymiaru strategicznego i militarnego doszedł aspekt ekonomiczny. Bogactwa naturalne Arktyki w postaci złóż paliw kopalnych i minerałów, przez lata pozostające ukryte i niedostępne, mogą obecnie, wskutek topnienia lodowej pokrywy, przynieść znaczne zyski. Według szacunków US Geological Survey Arktyka obejmuje 13% nieodkrytych światowych zasobów ropy i 30% gazu ziemnego¹, a także prawdopodobnie pewne ilości innych bogactw naturalnych, jak złoto, srebro czy diamenty², ponadto również m.in. złoża aluminium, chromu, cyny, cynku, grafitu, kobaltu, manganu, miedzi, niklu, ołowiu, platyny, tytanu i uranu. Jednocześnie nadal nie ma pewności co do pozyskania spodziewanych zasobów (znajdujących się nierzadko na znacznej głębokości), a szacunkowe dane zostaną dopiero zweryfikowane w przyszłości.

Jeszcze inny aspekt związany jest z militarnym wykorzystaniem obszaru Arktyki. Zainteresowane państwa zwiększają obecność wojskową na jej terytorium, co szczególnie zauważalne jest w ostatnich latach na przykładzie Rosji. Rozwój infrastruktury wojskowej na obszarze Arktyki coraz bardziej przypomina wyścig zbrojeń, który jest obecnie jeszcze jedną odsłoną rywalizacji pomiędzy Rosją i państwami Zachodu. Wzrost zbrojeń można zaobserwować w wypadku Danii, Norwegii i Kanady. Poszczególne „państwa arktyczne” (z linią brzegową wokół Arktyki) od lat rywalizują z sobą; można stwierdzić, że w multilateralnym sporze o obszar wokół Bieguna Północnego mieszają się interesy:

- 1) gospodarcze — dostęp do złóż ropy i gazu, metali szlachetnych czy diamentów;
- 2) polityczne — dążenie Rosji do przywrócenia statusu supermocarstwa;
- 3) wojskowe — obrona przed okrętami przepływającymi przy północnych granicach Ameryki;

- 4) ekologiczne — ochrona środowiska polarnego przed skażeniem³.

Należy również wskazać wiele korzyści wynikających z lepszego dostępu do Arktyki. Wolne od lodów szlaki żeglugowe przez Arktykę stwarzają także szansę poważnego skrócenia połączeń morskich między Europą a Azją i Ameryką Północną, umożliwiając rezygnację z tradycyjnych szlaków poprzez Kanał Sueski czy Kanał Panamski. Stwarza

¹ W. Lorenz, *Could the Arctic Warm Up NATO–Russia Relations?*, „PISM Policy Paper”, February 2013, nr 4(52), <http://www.pism.pl/Publikacje/PISM-Policy-Paper-no-52> (dostęp: 25.09.2013).

² Informacje na temat potencjału szelfu arktycznego znalazły się m.in. w *Programie rozwoju mineralno-surowcowej bazy przemysłu gazowego do 2030 roku*, przyjętym w 2005 roku przez rząd Rosji. M. Bodio, *Polityka energetyczna w stosunkach między Unią Europejską a Federacją Rosyjską w latach 2000–2008*, Wydawnictwo Aspra, Warszawa 2009, s. 249.

³ M. Gabryś, *Wojna o Arktykę*, „Tygodnik Powszechny” 2007, nr 34.

to szansę na zwiększenie wymiany handlowej oraz rozwoju turystyki (organizowane mogą być rejsy wzdłuż brzegów Syberii) dzięki wykorzystaniu tzw. Przejścia Północno-Wschodniego⁴.

Według niektórych organizacji, jak np. Greenpeace (która prowadziła w tej sprawie kampanię pod hasłem „Ratujmy Arktykę”)⁵, centralny rejon Oceanu Arktycznego, który nie należy do żadnego z państw⁶, powinien się znaleźć pod podobną ochroną, jak jest to w wypadku bieguna południowego i całej Antarktydy. Takiemu rozwiązaniu od lat sprzeciwia się jednak m.in. Dania⁷. O ile jednak Antarktyda jest niezamieszkana, o tyle w wypadku Arktyki należy mieć na uwadze interesy jej mieszkańców.

Wybrane aspekty prawne

Konwencja o prawie morza z 1982 roku stanowi podstawowy instrument prawny w kwestii wyznaczania zakresu jurysdykcji zainteresowanych państw na obszarze Arktyki. Jej postanowienia od 1994 roku (gdy weszła ona w życie) stanowią obowiązujące normy w zakresie określania jurysdykcji państw w ich granicach oraz wyznaczenia stref morskich. Nie ma przy tym znaczenia fakt, że Ocean Arktyczny w znacznej części pokrywa lodowiec⁸. W świetle wspomnianej konwencji wraz z oddalaniem się od tzw. linii podstawowej⁹, ograniczeniu ulega władztwo państwa nad obszarem morskim aż do obszaru morza otwartego, nad którym żadne państwo nie posiada zwierzchnictwa terytorialnego¹⁰.

⁴ J. Symonides, *Arktyka — region współpracy czy konfliktów*, „Stosunki Międzynarodowe — International Relations” 2011, nr 3–4, s. 10. Rosja obawia się, że ten morski szlak u jej granic mógłby zostać umiędzynarodowiony.

⁵ We wrześniu 2013 roku aktywiści Greenpeace’u, operujący ze statku „Arctic Sunrise”, usiłowali dostać się na platformę wiertniczą Gazpromu w celu wyrażenia protestu przeciwko wydobywaniu ropy naftowej na obszarze Arktyce. Aktywiści ci zostali zatrzymani przez FSB.

⁶ Arktyka stanowi obszar, w obrębie którego krzyżują się interesy różnych państw. Spór o dominację nad uwalniającym się od lodu terytorium, „ziemią niczyją” (a więc Grzbietem Łomonosowa), jest niejako nawrotem do dziewiętnastowiecznej walki o ostatnie możliwe do zdobycia „terytoria zamorskie” oraz ważne szlaki komunikacyjne.

⁷ T. Mauritsen, *Dania bierze kurs na biegun północny*, Portal Presseurop.eu, 07.08.2012, <http://www.presseurop.eu/pl/content/article/2481661-dania-bierze-kurs-na-biegun-polnocny> (dostęp: 09.10.2013). „Traktat antarktyczny”, podpisany 1 grudnia 1959 roku, zakazuje na Antarktydzie jakiegokolwiek działalności o charakterze militarnym (art. I), akcentując wolność badań naukowych (art. II) czy ochronę fauny i flory (art. IX); zob. Tekst Układu Antarktycznego, http://www.arctowski.home.pl/arctowski/biblioteka/pdf/ukad_antarktyczny.pdf (dostęp: 19.11.2013).

⁸ M. Łuszczuk, *Rozwój sytuacji międzynarodowej w Arktyce a delimitacja obszarów morskich na Oceanie Arktycznym*, „Stosunki Międzynarodowe — International Relations” 2010, nr 3–4, s. 145.

⁹ Jak stanowi art. 7 Konwencji o prawie morza, zwykła linia podstawowa do mierzenia szerokości morza terytorialnego to linia najniższego stanu wody wzdłuż wybrzeża. *Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza z 1982 r.*, [w:] A. Przyborowska-Klimczak, *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, Lublin 2006, s. 309.

¹⁰ Poza obszarem morskich wód wewnętrznych, strefy morza terytorialnego (sięgającej do 12 mil morskich od linii podstawowej), a także tzw. strefy przyległej (sięgającej do 24 mil morskich od linii podstawowej), znajduje się wyłączna strefa ekonomiczna (sięgająca do 200 mil morskich od linii podstawowej),

Ekspedycje poszczególnych państw, które odbywane są na biegun północny celem potwierdzenia praw do tego terytorium, nie mają zatem doniosłości prawnej. Biegunem oraz otaczającymi go wodami Oceanu Arktycznego administruje niezależna Międzynarodowa Organizacja Dna Morskiego¹¹. Każde z „państw arktycznych”, do których zalicza się Danię, Kanadę, Norwegię, Rosję i USA, posiada strefę ekonomiczną o szerokości 200 mil morskich, w ramach której może eksploatować zasoby naturalne, przy czym kontrowersje pojawiają się w związku z możliwością przedłużenia strefy ekonomicznej do 350 mil morskich.

Warunkiem rozszerzenia strefy jest przedstawienie dowodów naukowych, iż pożądaný obszar jest naturalnym przedłużeniem szelfu kontynentalnego danego państwa. Art. 4 Aneksu II Konwencji o prawie morza precyzuje, że państwo nadbrzeżne, które zamierza ustanowić zewnętrzne granice swojego szelfu kontynentalnego poza 200 milami morskimi, zgłasza Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego szczegółowe informacje dotyczące takich granic. Do zgłoszenia powinny być dołączone dane naukowe i techniczne, a sam dokument musi być doręczony w ciągu 10 lat od wejścia w życie Konwencji w stosunku do tego państwa¹². Dlatego też poszczególne zainteresowane państwa starały się zdążyć przed wyznaczonym terminem. W przypadku Rosji i Norwegii termin ten upływał w 2009 roku, podczas gdy dla Kanady w 2013 roku, a dla Danii w 2014 roku¹³.

W toczonym sporze problemem stała się nie tylko kwestia, czy Grzbiet Łomonosowa jest naturalnym przedłużeniem szelfu kontynentalnego¹⁴ jednego z państw, lecz również to, czy należy go traktować właśnie jako podmorski grzbiet czy jako naturalne składniki (płaskowyże, progi, wierzchołki itp.) obrzeża kontynentalnego. Jeśli w pierwszym

na obszarze której państwo nadbrzeżne ma, w myśl art. 56 ust. 1 a) Konwencji, „suwerenne prawa w celu badania, eksploatacji i ochrony zasobów naturalnych, zarówno żywych, jak i nieożywionych, wód morskich pokrywających dno, a także dna morskiego i jego podziemia oraz w celu gospodarowania tymi zasobami, jak również w odniesieniu do innych przedsięwzięć w zakresie gospodarczego badania i eksploatacji strefy”. *Ibidem*, s. 325.

¹¹ M. Gabryś, *op. cit.* Międzynarodowa Organizacja Dna Morskiego jest autonomiczną organizacją międzynarodową utworzoną w 1994 roku na mocy postanowień Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza. Strona Międzynarodowej Organizacji Dna Morskiego: <http://www.isa.org.jm/en/about> (dostęp: 10.04.2014).

¹² Zob. art. 4 Aneksu II Konwencji o prawie morza, Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza..., s. 422.

¹³ N. Matz-Lück, *Planting the Flag in Arctic Waters: Russia's Claim to the North Pole*, „Göttingen Journal of International Law” 2009, vol. 1, nr 2, s. 248.

¹⁴ W rozważaniach na temat gospodarczego znaczenia Arktyki kluczową rolę odgrywa problem szelfu kontynentalnego należącego do Eurazji i Ameryki Północnej, z obszaru którego pozyskuje się nagromadzone tam bogactwa naturalne. Jak stanowi art. 76 ust. 1 Konwencji o prawie morza, „szelf kontynentalny państwa nadbrzeżnego obejmuje dno morskie i podziemie obszarów podmorskich, które rozciągają się poza jego morzem terytorialnym na całej długości naturalnego przedłużenia jego terytorium lądowego aż do zewnętrznej krawędzi obrzeża kontynentalnego albo na odległość 200 mil morskich od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego, jeżeli zewnętrzna krawędź obrzeża kontynentalnego nie sięga do tej odległości”. *Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza...*, s. 335.

wypadku zewnętrzna granica szelfu kontynentalnego nie może przekraczać 350 mil¹⁵, to w drugim ograniczenie to nie ma zastosowania. Stanowisko, że Grzbiet Łomonosowa jest przedłużeniem szelfu euroatlantyckiego (syberyjskiego) i w związku z tym daje prawa do bieguna północnego Rosji, spotkało się ze sprzeciwem Danii i Kanady¹⁶. Rosja podkreśla kwalifikację jako „podmorskich wzniesień” nie tylko Grzbietu Łomonosowa, lecz także Grzbietu Mendelejewa¹⁷.

Należy zaznaczyć, że ewentualne uznanie prawa do włączenia w obręb swojego szelfu bieguna północnego przez jednego z trzech pretendentów — Rosję, Kanadę lub Danię — nie będzie miało istotnego znaczenia ekonomicznego, choć nie wiadomo, czy Komisja Granic Szelfu uzna dowody naukowe, przedstawione przez którąkolwiek ze stron, za wystarczające i przekonujące. Nie można wykluczyć scenariusza pozostawienia obecnego statusu dna bieguna północnego, czyli potwierdzenia, że jest on położony w obszarze niepodlegającym prawom suwerennym jakiegokolwiek państwa, i że obszar ten pozostaje nadal wspólnym dziedzictwem ludzkości, zarządzanym przez Organizację Dna Morskiego. Trzeba mieć także na uwadze fakt, że gaz ziemny i ropa naftowa znajdują się w obrębie ustanowionych już wcześniej wyłącznych stref ekonomicznych. O ile jednak według służb geologicznych występują one do głębokości ok. 500 m, to w okolicach bieguna głębokości te sięgają ok. 4000 m¹⁸. Opłacalność poszukiwań jest zatem obecnie wątpliwa, choć sytuację może zmienić niedobór surowców w innych częściach świata.

Przedmiot sporu: Grzbiet Łomonosowa

Spośród bilateralnych i multilateralnych sporów toczących się w kwestii Arktyki na uwagę zasługuje ten dotyczący akwenu morskiego wokół Grzbietu Łomonosowa¹⁹. Rosyjskie władze już w 2001 roku podjęły starania o rozszerzenie wyłącznej strefy ekonomicznej²⁰, składając wniosek do ONZ. Rosjanie zainteresowani byli nie tylko Grzbie-

¹⁵ W świetle art. 76 ust. 6 *Konwencji o prawie morza* zewnętrzna granica szelfu kontynentalnego nie przekracza 350 mil morskich od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego. *Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza...*, s. 335.

¹⁶ J. Symonides, *op. cit.*, s. 19–20.

¹⁷ N. Matz-Lück, *op. cit.*, s. 250–251.

¹⁸ J. Symonides, *op. cit.*, s. 30.

¹⁹ Grzbiet Łomonosowa to podwodny łańcuch górski, rozciągający się między Wyspami Nowosybirskimi a Wyspą Ellesmere’a, który został odkryty przez radziecką ekspedycję w 1948 roku (podobnie jak znajdujący się nieopodal Grzbiet Mendelejewa). Z uwagi na wspomnianą już rozbieżność co do kwalifikacji tego obszaru (jako grzbiet podmorski lub naturalne składniki obrzeża kontynentalnego) w literaturze można spotkać również określenie „Wzgórza Łomonosowa”.

²⁰ Wcześniej, w czasie zimnowojennej rywalizacji pogłębiła się militaryzacja Arktyki, jednak rozpad ZSRR i słabość Rosji spowodowały stopniowe kurczenie się wpływów Moskwy na tym terenie: dochodziło do redukcji rosyjskich baz, a także do ogólnego zmniejszenia ilości jednostek floty morskiej, zob. R.M. Czarny, *Wzrost międzynarodowego zainteresowania Daleką Północą*, [w:] *Dylematy strategiczne XXI wieku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Michałowi Chorośnickiemu z okazji czterdziestolecia pracy naukowej*, red. R. Kłosowicz, B. Szlachta, J.J. Węc, Księgarnia Akademicka, Kraków 2013, s. 237–238. Lata 90. XX w. upłynęły pod znakiem słabnięcia rosyjskiego potencjału, koniecznego do zaznaczenia swoich wpływów na

tem Łomonosowa, lecz również wspomnianym już Grzbietem Mendelejewa²¹. Uznanie prawa Rosji (czy też oczywiście każdego innego państwa) do Grzbietu Łomonosowa wiązałoby się z przyznaniem tytułu do bieguna północnego. Wniosek Rosji został jednakże odrzucony z powodu braku wystarczającej dokumentacji wraz z zaleceniem, aby przeprowadzone zostały dokładniejsze badania mogące potwierdzić stanowisko Rosji.

Grzbiet Łomonosowa stał się przedmiotem zainteresowania również ze strony Danii, Norwegii i Rosji (pretensje do tego terytorium zgłosiły także Szwecja i Finlandia). Gdy w 2004 roku duńskie Ministerstwo Nauki orzekło, że Grzbiet Łomonosowa jest połączone z Grenlandią, będąc jej bezpośrednim przedłużeniem, dwa lata później również Norwegia ogłosiła, że Grzbiet Łomonosowa jest przedłużeniem jej terytorium i wystąpiła z wnioskiem do ONZ. W sierpniu 2007 roku uczestnicy rosyjskiej ekspedycji naukowej za pomocą batyskafów Mir-1 i Mir-2 dokonali badań dna oceanicznego na biegunie północnym, umieszczając tam wykonaną z tytanu rosyjską flagę. Pobrano wówczas próbki z dna Oceanu Arktycznego, co miało pomóc wykazać, że podwodne obszary należą do Rosji²².

Rosyjska wyprawa na biegun miała charakter polityczny i gospodarczy: naukowcy mieli udowodnić, że podwodny Grzbiet Łomonosowa jest przedłużeniem części kontynentu euroazjatyckiego, przez co Rosja mogłaby domagać się prawa do 1,2 mln km² oceanicznego szelfu: od Czukotki do Półwyspu Kola. W reakcji na rosyjską inicjatywę minister spraw zagranicznych Kanady wezwał Moskwę do podporządkowania się procesowi stanowienia morskich granic, określonego w Konwencji ONZ o prawie morza²³. Rosyjska wyprawa stała się początkiem jeszcze większego zaangażowania na obszarze Arktyki²⁴. Od 2008–2009 roku Rosja zaczęła kreować się na kluczowego gracza w regionie²⁵, co wzbudziło sprzeciw innych „państw arktycznych”.

obszarach, w których obecny był Związek Radziecki. „Era Putina”, rozpoczęta w 2000 roku, to okres podejmowania prób odbudowy utraconej potęgi, także w odniesieniu do obszaru Arktyki.

²¹ K. Isted, *Sovereignty in the Arctic: an analysis of territorial disputes & environmental policy considerations*, „Journal of Transnational Law & Policy” 2009, vol. 18, nr 2, s. 359.

²² J. Majewski, J. Winiecki, *Czy Kanada utrzyma Arktykę?*, „Życie. Tygodnik Polonii Kanadyjskiej”, 30.12.2012, <http://www.zycie.ca/tag/arktyka> (dostęp: 9.10.2013). Leonid Grigoriew z Wyższej Szkoły Ekonomicznej dostrzegł w pragnieniu Moskwy, by opanować Arktykę, nie tyle przejaw ambicji imperialnych, ile raczej strategiczną realizację celów geopolitycznych. Kluczowe znaczenie ma natomiast tzw. północna droga morską, która stałaby się magistralą wykorzystywaną do transportu ropy naftowej. Według Niny Pusenkowej z Rosyjskiej Akademii Nauk podbój Arktyki jest z punktu widzenia władz państwowych ekwiwalentem sowieckich programów podboju kosmosu, które mają pozwolić Rosji na potwierdzenie swojego statusu energetycznego supermocarstwa. *Arktyka: eksperci wstrzymują pochod rosyjskich nafciarzy*, Portal górniczy, 20.04.2013, <http://m.nettg.pl/news/109835/arktyka-eksperti-wstrzymuja-pochod-rosyjskich-nafciarzy> (dostęp: 19.11.2013).

²³ *Ibidem*. Naturalnym rozwiązaniem mogłoby wydawać się wielostronne porozumienie w sprawie podziału Arktyki na pięć sektorów, należących do poszczególnych państw. Zob. P. Baev, *Russia's Race for the Arctic and the New Geopolitics of the North Pole*, Washington, October 2007, s. 12.

²⁴ Co ciekawe, Rosja podkreślała swoje roszczenia w sferze symbolicznej nie tylko poprzez umieszczenie swojej flagi — znamienne było dostarczenie na Biegun Północny, w październiku 2013 roku, znicza olimpijskiego, czego dokonano za pomocą lodołamacza atomowego.

²⁵ M. Laruelle, *Russia's Arctic Strategies and the Future of the Far North*, New York 2014, s. 12.

Rosyjskie zabiegi o bogactwa naturalne Arktyki

W 2008 roku prezydent Dmitrij Miedwiediew podpisał strategię dotyczącą Arktyki, zakładającą, że do roku 2020 stanie się ona dla Rosji strategicznym terenem eksploatacji złóż mineralnych oraz bazą surowcową Rosji²⁶. W 2013 roku podpisana została Strategia rozwoju arktycznej strefy Federacji Rosyjskiej i zapewnienia bezpieczeństwa narodowego do 2020 roku²⁷, w której podkreśla się dążenie do ochrony interesów FR w Arktyce. Kreml intensyfikuje badania zasobów mineralnych szelfu kontynentalnego Arktyki, korzystając głównie ze wsparcia prywatnych przedsiębiorstw energetycznych. Jedynymi firmami, dopuszczonymi przez lata do otrzymywania nowych koncesji na poszukiwania na rosyjskim szelfie kontynentalnym, były Gazprom i Rosnieft, jednakże — zgodnie ze wspomnianym programem — coraz więcej przedsiębiorstw²⁸ może uzyskać prawo do odkrywania i wydobywania ropy i gazu²⁹. Gazprom, pomimo protestów ekologów, rozpoczął eksploatację pierwszego pola naftowego w Arktyce, czyli złoża Prirazłomnoje.

Powierzchnia rosyjskiego szelfu i kontynentalnego stoku wynosi 6,2 mln km², z czego większość znajduje się w rejonie Arktyki. Rosyjski szelf północny jest największy na świecie, lecz zarazem najmniej rozpoznany. Należy również zauważyć, że złoża węglodorów na kontynentalnym szelfie Rosji nie przekraczają w sumie 10% jego powierzchni. Ponadto koszt wydobywania ropy naftowej w Arktyce może dochodzić nawet do 100 USD,

²⁶ Zob. pkt 11 b) Основы государственной политики Российской Федерации в Арктике на период до 2020 года и дальнейшую перспективу, <http://www.scrf.gov.ru/documents/98.html> (dostęp: 8.04.2014).

²⁷ Strategia развития Арктической зоны Российской Федерации и обеспечения национальной безопасности на период до 2020 года, http://sustainabledevelopment.ru/upload/File/2013/Arctic_2020.pdf (dostęp: 09.04.2014).

²⁸ W lutym 2013 roku prezes koncernu naftowego Rosnieft, Igor Sieczin, przedstawił w Tokio ofertę współpracy przy eksploatacji złóż ropy i gazu w Arktyce szefom japońskich koncernów paliwowych Inpex i JAPEX, domów handlowych Marubeni i Itochu oraz konsorcjum Sodeco. Prezes Rosnieftu zaproponował też kooperację szefom chińskich koncernów CNPC, Sinopec i CNOOC, wcześniej rozmawiając również w Seulu z koreańskim koncernem gazowym Kogas i stoczniami STX (Chińczycy od lat interesują się zasobami tej części świata, które mogą za kilka dekad podtrzymać rozwój chińskiej gospodarki). A. Kublik, *Rosja kusi złożami w Arktyce koncerny z Azji*, Wyborcza.biz, 21.02.2013, <http://m.wyborcza.biz/biznes/55,106501,13434574,,,13434887.html?i=0> (dostęp: 8.06.2013). Wsparcie ze strony dalekowschodnich partnerów ma pomóc Rosji, która nie posiada wystarczającej technologii oraz kapitału, by pozyskiwać arktyczne zasoby. Rosnieft podpisał też umowy o współpracy w Arktyce z norweskim koncernem Statoil i włoskim ENI.

²⁹ *Arctic oil and gas*, Ernst & Young 2013, s. 7, [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Arctic_oil_and_gas/\\$FILE/Arctic_oil_and_gas.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Arctic_oil_and_gas/$FILE/Arctic_oil_and_gas.pdf) (dostęp: 26.10.2013). Według rosyjskich regulacji prawnych licencje na poszukiwanie złóż w Arktyce mogą uzyskiwać jedynie firmy państwowe, które następnie mają prawo przekazać podmiotowi zagranicznemu, na określonych warunkach, mniejszościowe pakiety akcji. Wśród wspomnianych koncernów aktywne są: Gazprom, Rosnieft, Gazpromnieft, Zarubieźnieft. W 2011 roku Rosnieft zawarł porozumienie z ExxonMobil, na mocy którego rosyjski koncern uzyskał dostęp do sześciu aktywów wydobywczych firmy w zamian za przekazanie 33% akcji w trzech złożach na Morzu Karskim. W. Konończuk, *Najlepszy sojusznik Rosji. Kondycja i perspektywy rosyjskiego sektora naftowego*, „Prace OSW”, Warszawa, kwiecień 2012, nr 39, s. 15.

gdy w najdroższej baryłce na świecie kosztuje ona ok. 40 USD³⁰. Ewentualne zwycięstwo w sporze o Grzbiet Łomonosowa nie przełożyłoby się zatem automatycznie na korzyści ekonomiczne Rosji.

Wobec oczywistych obecnie trudności w pozyskiwaniu arktycznych surowców energetycznych (w tym również z obszaru Grzbietu Łomonosowa) wydaje się, że kluczowe znaczenie ma dla Moskwy zabezpieczenie swoich interesów na przyszłość, jak również zabezpieczenie Przejścia Północno-Wschodniego przed umiędzynarodowieniem, co znacznie zagroziłoby pozycji Rosji³¹. Niemniej jednak Rosja dąży do tego, aby pozyskiwać surowce z tych obszarów, w których jest to obecnie możliwe, w czym niezbędna jest jednak pomoc zagranicznych koncernów. Wydaje się, że silne zaangażowanie Rosji w Arktyce ma zabezpieczyć zarówno zasoby surowcowe, jak i strategiczne Przejście Północno-Wschodnie.

Militarne zaangażowanie Rosji

Rosyjska aktywność w rejonie Arktyki spowodowała wzrost zainteresowania NATO możliwymi niebezpieczeństwami płynącymi z zaangażowania na tamtym obszarze sił zbrojnych RF. Szef rosyjskiej dyplomacji ostrzegł przed zwiększaniem obecności NATO w Arktyce: „Nie sądzę, by było słuszne, gdyby NATO rościło sobie prawo do decydowania [...], jak podejmować decyzje w Arktyce”³². Za zapowiedź kontynuacji ekspansywnej polityki Rosji na obszarze Arktyki można uznać oświadczenie jej władz o stworzeniu sieci baz wojskowych na swoim północnym wybrzeżu FR. Plany te wzbudziły zaniepokojenie NATO³³ obawiającego się powrotu do znanego z okresu „zimnej wojny” wyścigu zbrojeń. Rosyjskie siły zbrojne zwiększyły ilość prób rakietowych na obszarze Dalekiej Północy, jak również wzmożyły tam aktywność okrętów podwodnych i lodołamaczy.

³⁰ W wypadku wydobywania gazu ziemnego z szelfu arktycznego Rosji koszty wynosiły pomiędzy 140 a 430 USD (przy zwykłym, konwencjonalnym sposobie jego pozyskania, cena za 1 tys. m³ waha się od 20 do 220 USD). *Arktyka: eksperci wstrzymują...* W latach 2015–2016 przewidywany jest spadek cen ropy (w latach) o kilkanaście procent, co utrudnia obecnie podejmowanie decyzji o uruchomieniu kosztownych projektów inwestycyjnych. J. Zagórski, *Aktualia ropy naftowej i gazu ziemnego*, „Przegląd Geologiczny” 2014, vol. 62, nr 4, s. 179.

³¹ M. Tarnawski, *Problem Arktyki w polityce zagranicznej i strategii bezpieczeństwa Rosji*, [w:] *Arktyka na początku XXI wieku*, red. M. Łuszczuk, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2013, s. 463–464.

³² *Rosja–Kanada: szefowie dyplomacji ws. sporu o zasoby Arktyki*, Portal Biznes.pl, 16.09.2010, <http://biznes.pl/magazyny/energetyka/rosja-kanada-szefowie-dyplomacji-ws-sporu-o-zasoby,3688934,magazyn-detal.html> (dostęp: 20.11.2013). Premier W. Putin stwierdził w 2011 roku: „Rosja rozszerzy swoją obecność w Arktyce dla ochrony własnych interesów. Rosja jest otwarta na dialog z północnymi sąsiadami, ale będzie mocno i uporczywie bronić swoich interesów w regionie”. A. Rybczyński, *Rosja na podbój Arktyki*, „Nowe Państwo” 2011, nr 9.

³³ Robert Huebert z University of Calgary, doradca rządu Kanady, stwierdził nawet: „Arktyczny wyścig zbrojeń już się rozpoczął. W rejonie polarnym panuje pod tym względem sytuacja, którą można porównać do Europy w 1935 roku”. J. Piasecki, *Spory o podział Arktyki*, „Przegląd” 2010, nr 14.

Na uwagę zasługuje strategia arktyczna przygotowana przez Radę Bezpieczeństwa FR. Dokument ten, zatytułowany Podstawy polityki państwowej FR w Arktyce na okres do 2020 roku i w dalszej perspektywie, zakłada m.in., że kontrolę nad rosyjską częścią Arktyki sprawować będzie Federalna Służba Bezpieczeństwa³⁴. W drugiej dekadzie XXI w. zwiększeniu uległa również liczba rosyjskich wojsk na obszarze Arktyki. Rosja wykorzystuje także bazę w Nagurskoje, a ponadto znacząco rozbudowuje infrastrukturę zbrojeniową. Zapowiedziano odbudowę bazy wojskowej na Wyspach Nowosyberyjskich, opuszczonej po upadku ZSRR.

Rosjanie zwiększają swoją obecność w regionie, wysyłając okręty wojenne, przeprowadzając ćwiczenia powietrzne, a nawet nierzadko naruszając kanadyjską przestrzeń powietrzną³⁵. Wydaje się jednak, że jednym z najpoważniejszych zagrożeń pozostaje możliwość ataku na terytorium Ameryki Północnej rakietami uzbrojonymi w głowice jądrowe, właśnie z terytorium Bieguna Północnego³⁶. Pomimo tego przedsięwzięta w 2014 roku rosyjska interwencja na Ukrainie każe brać pod uwagę możliwość sięgnięcia przez Rosję po rozwiązania siłowe, aby zrealizować „pragmatyczne cele”.

Inni uczestnicy sporu

Rosyjskie roszczenia sprzeczne są jednak z interesami duńskimi (żaden punkt Syberii nie leży tak blisko bieguna, jak północny kraniec Grenlandii), a władze wyspy wykazują duże zainteresowanie eksploatacją surowców energetycznych. W poszukiwaniu ropy naftowej na Grenlandii zdecydowało się zainwestować kilka spośród czołowych światowych kompanii. Znaczny potencjał energetyczny wyspy zaczął wywoływać coraz większe różnice zdań pomiędzy rządem centralnym w Kopenhadze a władzami wyspy w kwestii przyszłych dochodów. Poszerzenie autonomii Grenlandii, będące wynikiem przeprowadzonego w listopadzie 2008 roku referendum, oznaczało, że wyspa przejęła większą odpowiedzialność za zasoby naturalne znajdujące się pod ziemią i na Arktyce³⁷.

³⁴ W czerwcu 2008 roku generał Władimir Szamanow ze Sztabu Generalnego FR po raz pierwszy zapowiedział utworzenie specjalnych jednostek wojskowych w celu ochrony interesów Rosji w Arktyce. *Apetyty na Arktykę*, „Życie. Tygodnik Polonii Kanadyjskiej”, 27.03.2009, <http://www.zycie.ca/2009/03/apetyty-na-arktyke> (dostęp: 9.10.2013).

³⁵ Rosyjskie jednostki pierwszy raz od czasu zimnej wojny zaczęły także odbywać rejsy w pobliżu archipelagu Svalbard, należącego do Norwegii, gdyż Moskwa nie uznaje dwustumilowej wyłącznej strefy ekonomicznej tego państwa w rejonie Spitsbergenu. R. Czulda, *Rywalizacja o Arktykę*, „Forbes”, 27.05.2013, <http://www.forbes.pl/surowce-w-arktyce-napedzaja-rywalizacje-rosji-kanady-usa-i-norwegii,artykuly,156078,1,2.html> (dostęp: 8.06.2013).

³⁶ Jak zwraca uwagę Andrew Foxall, pomimo niekiedy agresywnej narracji strony rosyjskiej, jej cele są bardziej pragmatyczne, niż mogłoby się to wydawać. A. Foxall, *‘We have proved it, the Arctic is ours’: Resources, Security and Strategy in the Russian Arctic*, [w:] *Polar Geopolitics? Knowledge, Resources and Legal Regimes*, red. R. Powell, K. Dodds, Cheltenham-Northampton 2014, s. 109.

³⁷ R.M. Czarny, *Dylematy energetyczne państw regionu nordyckiego*, Scandinaivum, Kielce 2009, s. 136–137. Grenlandia jest częścią Królestwa Danii, a Kopenhaga wciąż wywiera wpływ na kwestie dotyczące bezpieczeństwa i obrony. Zdaniem byłego premiera, A. Fogha Rasmussena, przyszłe dochody z wydobywania

Dotychczasowa zależność Grenlandii daje jednak Danii możliwość wykorzystania znajdujących się na wyspie bogactw naturalnych.

Zdaniem władz duńskich konkretne działania dotyczące wydobycia i eksportu uranu potencjalnie mogą mieć daleko idące konsekwencje dla polityki zagranicznej, obronności i polityki bezpieczeństwa³⁸; wydaje się prawdopodobne, że mogą stymulować dalszą emancypację wyspy³⁹. Latem 2012 roku ekipa dwudziestu duńskich naukowców na pokładzie łodołamacza Oden wyruszyła ze Svalbardu w kierunku Bieguna. Celem wyprawy było udowodnienie, że 155 km² dna Oceanu Arktycznego (w tym i sam biegun północny) jest przedłużeniem grenlandzkiego szelfu kontynentalnego i powinny zostać włączone do Królestwa Danii. Zadaniem ekspedycji było w szczególności zebranie danych batymetrycznych, dotyczących Grzbietu Łomonosowa oraz warstw osadów w Basenie Amundsena we wschodniej części Bieguna. Kluczowe znaczenie miało potwierdzenie prawa Danii do jej morskiego dna w badanym rejonie i znajdujących się tam kilku złóż ropy. Było to istotne, aby Dania mogła w 2014 roku domagać się od ONZ przyznania jej sporego obszaru dna oceanu, ciągnącego się na północ od obowiązującej granicy 200 mil morskich od Grenlandii aż do bieguna⁴⁰.

Kanada, podobnie jak inne zainteresowane państwa, pragnie udowodnić swoje prawa do Grzbietu Łomonosowa, wysyłając ekspedycje badawcze. W 2004 roku Kanada oznajmiła, że rezultaty prowadzonych wraz z Danią prac badawczych dowodzą, iż Grzbiet Łomonosowa przylega do szelfu północno-amerykańskiego i grenlandzkiego. W następnym roku Kanada i Dania podpisały porozumienie o wspólnym badaniu obszarów na północ od wyspy Ellesmere'a oraz Grenlandii, a w kwietniu i maju 2006 roku kanadyjsko-duńska

ropy naftowej na terytorium wyspy powinny zostać rozdzielone pomiędzy Danię i Grenlandię. Mając na uwadze możliwość pozyskiwania ropy naftowej z arktycznego szelfu, Norwegowie, Amerykanie i Kanadyjczycy jako pierwsi rozpoczęli dokonywanie próbnych odwiertów. Choć według Geological Survey na północny wschód od wyspy miałyby znajdować się 31,4 mld baryłek ropy naftowej, to jednak od odkrycia do eksploatacji złóż musi minąć co najmniej kilkuletni okres. *Ibidem*.

³⁸ K. Vahl, A. Scrutton, T. Jensen, *Greenland votes to allow uranium, rare earths mining*, Portal Foxbusiness.com, <http://www.foxbusiness.com/markets/2013/10/24/greenland-votes-to-allow-uranium-rare-earths-mining> (dostęp: 25.10.2013). W październiku 2013 roku grenlandzki parlament przegłosował zakończenie kilkudziesięcioletniego zakazu wydobycia materiałów radioaktywnych (takich jak w szczególności uran), co oznacza otwarcie wyspy dla inwestorów z państw chcących wydobywać na Grenlandii metale rzadkie. Z powodu trudnej sytuacji ekonomicznej, w jakiej znajduje się znaczna część społeczeństwa wyspy, konieczne dla władz staje się wyeliminowanie „zerowej tolerancji wobec uranu”, choć taką możliwość skrytykowały organizacje ekologiczne. *Ibidem*.

³⁹ Wielu Grenlandczyków uważa, że eksploatacja złóż stanowi cenę, którą warto zapłacić — na wyspie poszukuje się rud cynku i ołowiu oraz złóż kamieni szlachetnych, w tym diamentów i rubinów. W wypadku uzyskaniu niepodległości będą oni mieli prawo do pełnego dysponowania swoimi podziemnymi bogactwami (istotna jest w szczególności perspektywa wydobywania ropy naftowej). Jeśli finansowa niezależność Grenlandii zostanie przypieczętowana przez odnalezienie bogatych złóż ropy bądź minerałów, będzie to miało poważne implikacje geopolityczne. P. Burgham, *Wolność na lodzie. Niepodległość dla Grenlandii?*, „Forum” za: „The Guardian”, 19.01.2009, <http://www.polityka.pl/swiat/tygodnikforum/279999,1,niepodleglosc-dla-grenlandii.read> (dostęp: 13.11.2013).

⁴⁰ *Ibidem*. Duńskie władze opowiadają się za utworzeniem w rejonie Bieguna rezerwatu przyrody. Wydaje się jednak mało prawdopodobne, aby tak ważny strategicznie obszar przypadł w udziale Danii.

ekspedycja podjęła w tym regionie sejsmiczne badania geologiczne⁴¹. We wrześniu 2010 roku szefowie dyplomacji Kanady i Rosji oświadczyli po rozmowach w Moskwie, że oba państwa uważają Grzbiet Łomonosowa za przedłużenie swojego szelfu kontynentalnego⁴².

Do zabiegów o arktyczne bogactwa włączyły się także USA, które od ponad kilkudziesięciu lat toczą spór z Kanadą o bogate zasoby naturalne pod dnem Morza Beauforta⁴³. Ottawa przeznacza także znaczne środki na obronę, wzmacniając poszczególne rodzaje broni, prowadząc manewry oraz rozbudowując infrastrukturę militarną. Rosyjska wyprawa na Arktykę w 2007 roku spotkała się ze stanowczą reakcją Waszyngtonu⁴⁴. Obecnie w kontekście rywalizacji o surowce Arktyki coraz częściej mówi się o możliwym konflikcie i to nie tylko pomiędzy państwami NATO a Rosją, ale również w łonie samego Sojuszu⁴⁵. Warto zaznaczyć, że obawy o to, iż konflikty o podział Arktyki mogą doprowadzić do konfrontacji militarnej, były podzielane również przez Norwegów (utworzyli oni m.in. bazę wojskową w regionie arktycznym)⁴⁶. Niezależnie jednak od tych sporów obecna aktywność militarna Rosji każe spojrzeć na problem Arktyki ze

⁴¹ Warto zaznaczyć, że Rosja i Kanada wymieniają między sobą dane naukowe dotyczące szelfu kontynentalnego; już w 2003 roku Rosja zorganizowała konferencję międzynarodową dotyczącą kwestii wzgórz podmorskich, a w czasie międzynarodowego spotkania w 2007 roku udostępniła naukowcom z Kanady i Danii poufne materiały dotyczące Arktyki. J. Symonides, *op. cit.*, s. 20.

⁴² Lawrence Cannon i Siergiej Ławrow wyrazili przy tym przekonanie, że ONZ uzna roszczenia ich rządów. *Rosja–Kanada: szefowie...*

⁴³ Główną przyczyną konfliktu są niejasności odnośnie do przebiegu granicy morskiej. Według amerykańskich służb geologicznych dno wokół bieguna kryje ok. 160 mld baryłek ropy naftowej. USA pragną także, aby Kanadyjczycy uznali cieśniny między wyspami Archipelagu Arktycznego za wody międzynarodowe. Władze w Ottawie stoją jednak na stanowisku, iż pragnący przepływać tym szlakiem muszą prosić kanadyjskie władze morskie o pozwolenie na skorzystanie z tej trasy. J. Majewski, J. Winiecki, *op. cit.* Rzeczniczka kanadyjskiego ministra spraw zagranicznych, Catherine Loubier, stwierdziła: „Władza Kanady nad lądem, wyspami i wodami w kanadyjskiej Arktyce istnieje od dawna, jest trwała i Kanada ma do niej tytuł wynikający z historii”. *Ibidem*.

⁴⁴ USA wysłały m.in. lodołamacz z portu w Seattle w rejs na Biegun Północny. W wypadku Stanów Zjednoczonych rosyjska ekspedycja mogła mieć także jeszcze inne, poważniejsze skutki: może skłonić Amerykanów do zmiany w ich podejściu do międzynarodowego prawa morza (USA nie mogą przesłać specjalnej komisji ONZ swoich roszczeń do dna morskiego na obszarze Arktyki, gdyż nie są stroną Konwencji). M. Gabryś, *op. cit.*

⁴⁵ R. Czulda, *op. cit.* Przykładem tego zagrożenia może być spór pomiędzy USA, Japonią i Unią Europejską z jednej strony a Kanadą z drugiej na tle przynależności Przejścia Północno-Zachodniego. Spór kanadyjsko-duński dotyczył niewielkiej i niezamieszkałej wysepki Hans, leżącej pomiędzy Wyspą Ellesmere’a a Grenlandią, której położenie sprawia, iż daje ona potencjalną możliwość kontrolowania ruchu w całej cieśninie Naresa. Dania kilkakrotnie już umieszczała na wyspie *Dannebrog*, co miało podkreślić jej zwierzchność, a w 2005 roku wylądowały tam siły kanadyjskie, umieszczając tabliczkę z kanadyjską flagą. Zwiększenie obecności w regionie zostało przyjęte za jeden z priorytetowych elementów kanadyjskiej polityki bezpieczeństwa. *Ibidem*.

⁴⁶ Wzrost obaw doprowadził do zwiększenia środków obrony — należąca do NATO Norwegia korzystała przy tym ze wsparcia USA, których okręty podwodne o napędzie atomowym stacjonowały przy jej brzegach. Było to istotne w obliczu coraz ostrzejszej retoryki Rosji, stosowanej w celu podkreślenia jej praw do Bieguna Północnego. W 2010 roku Rosja i Norwegia doszły do porozumienia w sprawie granicy na Morzu Barentsa i Oceanie Arktycznym, dzieląc to terytorium na połowę. E. Plantan, *To wrzenie lodu nie rozpuści*, „International Herald Tribune”, 04.10.2012, <http://www.zycie.ca/tag/arktyka> (dostęp: 9.10.2013).

szczególną uwagą, a chęć zabezpieczenia się przed jej nieprzyjawnymi działaniami uzasadnia nie tylko dyplomatyczne zabiegi, lecz także demonstrację siły w postaci zbrojeń na Dalekiej Północy.

Podsumowanie

W nawiązaniu do przedstawionych we wstępie kwestii należy stwierdzić, że rosyjskie władze traktuje Arktykę jako obszar, do którego mają prawo, mogąc prowadzić tam działalność w sferze zarówno gospodarczej, jak i militarnej. Ekspansywne dążenia Rosji powodują, że terytorium to może w nieodległej przyszłości stać się zarzewiem konfliktu pomiędzy nią a Zachodem. W ciągu kilku lat, z uwagi na ocieplanie się klimatu, Arktyka stała się potencjalnym źródłem konfliktu oraz przedmiotem politycznej i militarnej rywalizacji. Toczony spór o Grzbiet Łomonosowa jest jednak zaledwie fragmentem większej gry o wpływy i dominację w rejonie bieguna północnego. Roszczenia zainteresowanych państw do Grzbietu Łomonosowa są jednak nadal wysuwane (Dania jako ostatnia miała w 2014 roku dostarczyć uzasadnienie swoich praw), a Rada Arktyczna, jak dotąd, nie uczyniła zbyt wiele, aby spór mógł zostać szybko rozwiązany.

Rywalizacja państw na obszarze Arktyki powodowana jest zarówno kwestiami militarno-strategicznymi, jak i dążeniem do przejęcia znajdujących się w rejonie Bieguna Północnego bogactw naturalnych. Rosjanie, na powrót zaznaczając swoją militarną obecność w regionie, starają się także zabezpieczyć wydobycie interesujących ich surowców. Z uwagi na fakt, iż Arktyka z upływem czasu staje się coraz bardziej dostępna, należy liczyć się z aktywnością państw w sferze tworzenia w tamtym rejonie infrastruktury militarnej. Rosnąć będzie też znaczenie żeglugi arktycznej. Jednocześnie wzrastać będzie także ilość podejmowanych inicjatyw mających na celu pozyskiwanie bogactw naturalnych, a w szczególności surowców energetycznych. Ich brak w dostępnych rejonach świata może zmusić w nieodległej przyszłości do wzmożenia poszukiwań w rejonach uwolnionych od lodowej pokrywy wskutek zmian klimatu.

Odnosząc się do kwestii wybuchu ewentualnego konfliktu pomiędzy Rosją i państwami dążącymi do rozciągnięcia swoich wpływów na Arktykę, należy stwierdzić, że rosnąca w siłę rosyjska armia, która zarówno na Kaukazie, jak i na Krymie dowiodła skuteczności w realizowaniu wytycznych Kremla, może podjąć się zadania „obrony rubieży” na Dalekiej Północy. Na znaczenie obszaru Arktyki dla władz w Moskwie wskazują rosyjskie inwestycje militarne, gromadzenie sił zbrojnych czy wreszcie podejmowanie takich działań *stricte* demonstracyjnych, jak zatykanie flag FR czy naruszanie przestrzeni powietrznej „państw arktycznych”. Aktywność zainteresowanych państw na obszarze Arktyki powoli przeradza się w wyścig zbrojeń będący emanacją klasycznego dylematu bezpieczeństwa: gracze zbroją się, do czego popychają ich działania konkurenta, jakim jest coraz mniej przewidywalna, a zarazem coraz silniejsza Rosja. Duże znaczenie ma w tym względzie postawa Rosjan oczekujących sukcesów swojego państwa i jego przywódców. Trudno obecnie wskazać, jaki będzie finał zabiegów państw arktycznych

o przejęcie kontroli nad biegunem północnym, jednak zaostrenie się sporu może także przyczynić się do sięgnięcia przez pozostające w sporze państwa do argumentu siły.

Bibliografia

- Apetyty na Arktykę*, „Życie. Tygodnik Polonii Kanadyjskiej”, 27.03.2009, <http://www.zycie.ca/2009/03/apetyty-na-arktyke> (dostęp: 9.10.2013).
- Arctic oil and gas*, Ernst & Young 2013, [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Arctic_oil_and_gas/\\$FILE/Arctic_oil_and_gas.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Arctic_oil_and_gas/$FILE/Arctic_oil_and_gas.pdf).
- Arktyka: eksperci wstrzymują pochód rosyjskich nafciarzy*, Portal górniczy, 20.04.2013, <http://m.nettg.pl/news/109835/arktyka-ekspersi-wstrzymuja-pochod-rosyjskich-nafciarzy>.
- Arktyka na początku XXI wieku*, red. M. Łuszczuk, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2013.
- Baev P., *Russia's Race for the Arctic and the New Geopolitics of the North Pole*, Washington, October 2007.
- Bodio M., *Polityka energetyczna w stosunkach między Unią Europejską a Federacją Rosyjską w latach 2000–2008*, Wydawnictwo Aspra, Warszawa 2009.
- Burgham P., *Wolność na lodzie. Niepodległość dla Grenlandii?*, „Forum” za: „The Guardian”, 19.01.2009, <http://www.polityka.pl/swiat/tygodnikforum/279999,1,niepodleglosc-dla-grenlandii.read>.
- Czarny R.M., *Dylematy energetyczne państw regionu nordyckiego*, Scandinavianum, Kielce 2009.
- Czarny R.M., *Wzrost międzynarodowego zainteresowania Daleką Północą*, [w:] *Dylematy strategiczne XXI wieku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Michałowi Chorośnickiemu z okazji czterdziestolecia pracy naukowej*, red. R. Kłosowicz, B. Szlachta, J.J. Węc, Księgarnia Akademicka, Kraków 2013.
- Czulda R., *Rywalizacja o Arktykę*, „Forbes”, 27.05.2013, <http://www.forbes.pl/surowce-w-arktyce-napedza-ja-rywalizacje-rosji-kanady-usa-i-norwegii,artykuly,156078,1,2.html>.
- Foxall A., *‘We have proved it, the Arctic is ours’: Resources, Security and Strategy in the Russian Arctic*, [w:] *Polar Geopolitics? Knowledge, Resources and Legal Regimes*, red. R. Powell, K. Dodds, Cheltenham-Northampton 2014.
- Gabrys M., *Wojna o Arktykę*, „Tygodnik Powszechny” 2007, nr 34.
- Isted K., *Sovereignty in the Arctic: an analysis of territorial disputes & environmental policy considerations*, „Journal of Transnational Law & Policy” 2009, vol. 18, nr 2.
- Konończuk W., *Najlepszy sojusznik Rosji. Kondycja i perspektywy rosyjskiego sektora naftowego*, „Prace OSW”, Warszawa, kwiecień 2012, nr 39.
- Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza z 1982 r.*, [w:] A. Przyborowska-Klimczak, *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, Lublin 2006.
- Kublik A., *Rosja kusi złożami w Arktyce koncerny z Azji*, Wyborcza.biz, 21.02.2013, <http://m.wyborcza.biz/biznes/55,106501,13434574,,,,13434887.html?i=0>.
- Laruelle M., *Russia's Arctic Strategies and the Future of the Far North*, New York 2014.
- Lorenz W., *Could the Arctic Warm Up NATO–Russia Relations?*, „PISM Policy Paper”, February 2013, nr 4(52), <http://www.pism.pl/Publikacje/PISM-Policy-Paper-no-52>.
- Łuszczuk M., *Rozwój sytuacji międzynarodowej w Arktyce a delimitacja obszarów morskich na Oceanie Arktycznym*, „Stosunki Międzynarodowe — International Relations”, 2010, nr 3–4.
- Majewski J., Winiecki J., *Czy Kanada utrzyma Arktykę?*, „Życie. Tygodnik Polonii Kanadyjskiej”, 30.12.2012, <http://www.zycie.ca/tag/arktyka>.
- Matz-Lück N., *Planting the Flag in Arctic Waters: Russia's Claim to the North Pole*, „Göttingen Journal of International Law” 2009, vol. 1, nr 2.
- Mauritsen T., *Dania bierze kurs na biegun północny*, Portal Presseurop.eu, 07.08.2012, <http://www.presseurop.eu/pl/content/article/2481661-dania-bierze-kurs-na-biegun-polnocny>.
- Основы государственной политики Российской Федерации в Арктике на период до 2020 года и дальнейшую перспективу*, <http://www.scrf.gov.ru/documents/98.html>.

- Piasecki J., *Spory o podział Arktyki*, „Przegląd” 2010, nr 14.
- Plantan E., *To wrzenie lodu nie rozpuści*, „International Herald Tribune”, 4.10.2012, <http://www.zycie.ca/tag/arktyka>.
- Rosja–Kanada: szefowie dyplomacji ws. sporu o zasoby Arktyki, Portal Biznes.pl, 16.09.2010, <http://biznes.pl/magazyny/energetyka/rosja-kanada-szefowie-dyplomacji-ws-sporu-o-zasoby,3688934,magazyn-detal.html>.
- Rybczyński A., *Rosja na podbój Arktyki*, „Nowe Państwo” 2011, nr 9.
- Стратегия развития Арктической зоны Российской Федерации и обеспечения национальной безопасности на период до 2020 года, http://sustainabledevelopment.ru/upload/File/2013/Arctic_2020.pdf.
- Symonides J., *Arktyka — region współpracy czy konfliktów*, „Stosunki Międzynarodowe — International Relations” 2011, nr 3–4.
- Tarnawski M., *Problem Arktyki w polityce zagranicznej i strategii bezpieczeństwa Rosji*, [w:] *Arktyka na początku XXI wieku*, red. M. Łuszczuk, Lublin 2013.
- Tekst Układu Antarktycznego, Strona Arctowski.pl,
- Vahl K., Scrutton A., Jensen T., *Greenland votes to allow uranium, rare earths mining*, Portal Foxbusiness.com, 25.10.2013, <http://www.foxbusiness.com/markets/2013/10/24/greenland-votes-to-allow-uranium-rare-earths-mining>.
- Zagórski J., *Aktualia ropy naftowej i gazu ziemnego*, „Przegląd Geologiczny” 2014, vol. 62, nr 4. http://www.arctowski.home.pl/arctowski/biblioteka/pdf/ukad_antarktyczny.pdf.

The controversy around Lomonosov Ridge and Russian aspirations to control the Arctic area

Keywords: controversy, Lomonosov Ridge, Russia, Arctic

Summary

The paper presents an ongoing dispute of several countries for the right to the Lomonosov Ridge located at the North Pole. The author of the paper shows the Arctic as a place rich in mineral resources and an area of rivalry between states. He lists the benefits of climate warming that changes the North Pole. He further describes some legal aspects, as well as the subject of the dispute, Lomonosov Ridge. Then he presents Russian efforts to use the natural resources of the Arctic and Russian military involvement in this area. The author also shows the position of other parties to the dispute.